

ECONOMISCH
STATISTISCHE
BERICHTEN

Vacatures

Bij de Stichting Beheer Vijandelijke Octrooien en Merken te 's-Gravenhage zijn te vervullen de vacatures van

directeur en onderdirecteur

In aanmerking komen uitsluitend gegradueerden in de rechts. of technische wetenschappen. Zij, die over ervaring in octrooizaken beschikken genieten de voorkeur. Sollicitaties vóór 10 December a.s. te richten aan de Stichting, Gebouw Octrooiraad, Willem Witsenplein 6, 's-Gravenhage. Persoonlijke kennismaking eerst na oproep.

BELANGRIJKE INSTELLING wenscht in verbinding te treden met

commercieel en economisch geschoolde personen

welke in staat zijn in het buitenland marktanalyses te verrichten en relaties aan te knopen ten behoeve van Nederlandsche ondernemingen. Gegadigden moeten over buitenlandse ervaring beschikken, op de hoogte zijn van handelsusances en vreemde talen volledig machtig zijn. Brieven onder no. 361 aan Advertentiebureau Hund, Groenmarkt 36, Den Haag.

Groote Fabrik van verpakte verbruiksartikelen zoekt voor de functie van

bedrijfsleider

een energiek persoon met organisatietalent en initiatief. Bij gebleken geschiktheid levenspositie. Vereischten: Middelbaar onderwijs en techn. scholing. Ruime ervaring. Leeftijd 30-35 jaar. Godsd. R. K. Alleen eerste krachten worden verzocht eigenhandig geschreven sollicitaties, met bijvoeging van foto te zenden onder no. 295, bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam. Vertrouwelijke behandeling wordt verzekerd.

Textielabriek in Twente vraagt voor spoedige indiensttreding: econ. drs. als

chef van de admini- stratieve afdelingen

Gegadigden dienen ruime ervaring op bedrijfs-organisatorisch en administratief gebied te hebben. Brieven onder no. 296, bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

MAAKT GEBRUIK van de rubriek „Vacatures” voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies.

R. MEES & ZONEN

Ao 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantiën)

BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN
BÉZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN

AMSTERDAMSCHÉ BANK N.V.

131 BIJKANTOREN EN ZITDAGEN
KAPITAAL f 55.010.000 RESERVES f 31.500.000

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

De psychologische factor

oewel de menselijke factor kan in het bedrijfsleven nimmer straffeloos genegeerd worden; derhalve ook niet in de wetenschappen, die zich met dit bedrijfsleven bezig houden. Men vrage daarom omgaand het kosteloze prospectus aan van de reeks: „Toegepaste Psychologie, waarvan het eerste deel: „Mensenkennis”, van de hand van Drs. J. Slikboer, spoedig zal verschijnen bij

H. A. M. Roelants - Uitgever - Schiedam
(Levering kan t.z.t. via Uw boekhandelaar geschieden).

SCHRIFTELIJKE CURSUS VOOR MODERNE BEDRIJFSADMINISTRATIE

Leidt op voor het examen moderne bedrijfsadministratie — Behandelt o.a. administratieve organisatie, de rekeningstelsels, voor- en nacalculatie, standaardkosten en budgetteering, loonstelsels en loonadministratie, bedrijfsstatistiek, toepassingen in verschillende bedrijven — Biedt uitstekend verzorgde lessen en beschrijvingen, uitvoerige en gedegen correctie van de uitgewerkte vraagstukken, alle gewenschte voorlichting op studiegebied — Beschikt over talrijke medewerkers uit de praktijk van het bedrijfsleven — Verzorgt behalve den hoofdcursus ook voorbereidende, aanvullende en repetitiecursussen.

Prospectus op aanvraag

SECRETARIAAT BEURSGEBOUW
KAMER 321 — ROTTERDAM

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

30E JAARGANG

DONDERDAG 29 NOVEMBER 1945

No. 1490

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

BERICHT.

Aan de leden van het Nederlandsch Economisch Instituut wordt beleefd verzocht — voorzover zij dit niet reeds deden — de contributie voor het jaar 1945, ten bedrage van f 20 voor het binnenland en f 23 voor het buitenland, vóór 15 December a.s. te voldoen op girorekening no. 8408 of op onze rekening bij de heeren R. Mees & Zonen, alhier. Na dien datum zullen wij over het betreffende bedrag, verhoogd met incassokosten, per kwitantie dispooneeren.

INHOUD:

	blz.
De geleide economie als technisch-organisatorisch probleem door S. C. Bakkenist	256
Theorie der geldzuivering II door Prof. Dr. P. Henripman	259
Het vijandelijk octrooi- en merkenbezit door C. M. R. Davidson	261
Monetaire problemen in Indië door J. E. Spinosa Cattela	262
Boekaankondigingen:	
Paul Einzig: „Currency after the war. The British and American plans” door F. R. Boot	264
Prof. Dr. Jacques E. Mertens: „La naissance et le développement de l'étalon-or 1696—1922”	265
Société des Nations: „Rationnement alimentaire et ravitaillement 1943—1944”	265
Geld- en kapitaalmarkt	266
Ontvangen boeken en brochures	266
Statistieken:	
Bankstaten	266, 267
Publicaties van het N.E.I.	267

DEZER DAGEN

voornaamste zorg blijft Indië. Ook in vogelvlucht is geen overzicht van de situatie meer te verkrijgen, al bracht de „Skymastër” honderden brieven mee terug van zijn eersten geslaagden tocht. De minister-president heeft het zoo juist gezegd: door deze handenbinding vliegt de gelegenheid om met den frisschen moed van den eersten impuls het opbouwwerk te gaan volbrengen, voorbij. „Post calva fortuna”, van achteren is de fortuin kaal; velen vreezen, dat dit voor Indië reeds geldt.

In Nederland zelf zijn er een paar goede punten. De spoorwegen doen keurig werk. Zij hebben gezorgd, dat men weer elk half uur van Amsterdam en Rotterdam naar Den Haag kan vertrekken om daar besprekingen te voeren. Want wat moet men anders doen, als de eene officieele instantie na de andere mededeelt, dat zij de binnengekomen post niet meer kan verwerken? Het werkwoord „afwachten” hebben we al zoo lang vervoegd.

Van groot belang is ook het herstel van twee andere verbindingen. De spoorbrug over den Maas bij Roermond kwam gereed; de kolentreinen naar het Noorden kunnen gaan rijden. Een andere vitale verbinding, de Rijn, is thans voorloopig schoongemaakt tot Straatsburg toe; het verkeer te water naar Zwitserland is hierdoor weer mogelijk. Reeds arriveerde in de haven van Rotterdam het eerste schip met graan, voor doorvoer naar Zwitserland bestemd. Er kan nog veel meer komen, want aan volle bezetting der huidige capaciteit van 24 miljoen ton 's jaars — 1/5 van die van voor den oorlog — is het Rotterdamsche havengebied lang niet toe.

Het is nog geen botertje tot den boom. Integendeel, zoo gering is de beschikbare hoeveelheid boter, dat speciale maatregelen moesten worden getroffen om hen, die het vooral behoeven, den geheelen winter door te kunnen voorzien. En over den varkensstapel werd bekend, dat nog slechts, naar aantal, de helft over is van 1939; en die zijn niet eens zwaar. Vet zullen we dus niet soppen dezen winter. Maar het treurspel van den winter van 1944, waarin 50.000 Nederlanders van den honger stierven, zal zich niet herhalen. Als er één ding is, dat voldoening wekt, dan is het de voedselvoorziening.

In de Vereenigde Staten botert het nog niet. Volgens de laatste berichten zijn er reeds 1,8 tot 2 miljoen werkloozen, terwijl bevoegden een snelle verdere stijging verwachten. Hier ligt een kernprobleem voor de toekomstige economische ontwikkeling van de wereld; zeker voor West-Europa zal de loop der conjunctuur in de Vereenigde Staten van beslissende beteekenis zijn. De Vereenigde Staten zullen bereid moeten zijn importen te aanvaarden, maar hoe dit aan het Amerikaansche bedrijfsleven bij te brengen, als men zich daar door een teruggang der bedrijvigheid bedreigd voelt? Kenmerkend voor de orde van grootte van het probleem, is wel het verschil van 200.000 man in de schatting; dat is een even groot aantal werkloozen als Nederland thans officieel telt.

Oorlogsnasleep, al wat wij vermeldden. In den meest strikten zin geldt dit voor de processen, die thans in ons land en in Neurenberg worden gevoerd tegen hen, die aansprakelijk worden gesteld voor de schuld kwestie aan en in den oorlog. Hoe men de beteekenis van deze processen ook mag zien, in elk geval zijn zij geschikt materiaal voor de internationale pers, die door den vrede van het „stop press news” is beroofd. Het is immers typisch journalistiek gedacht, wanneer elke keer het aantal woorden van de dagvaarding met groote nauwkeurigheid wordt vermeld. Of is er in de rechten ook een wending naar het quantitative evenals in de economie?

DE GELEIDE ECONOMIE ALS TECHNISCH-ORGANISATORISCH PROBLEEM.

Het is onze bedoeling in het hierna volgende op eenige, voor het stelsel der geleide economie, fundamenteele organisatorische problemen de aandacht te vestigen.

Tot nu toe werd, voor zoover ons bekend, aan deze zijde van het vraagstuk der geleide economie nog weinig aandacht geschonken. Dit is verklaarbaar, aangezien allereerst de fundamentele economische problemen in behandeling moesten komen.

Dit neemt niet weg, dat de organisatorische vraagstukken evenzeer de volle aandacht verdienen, daar de verwezenlijking der economische bedoelingen in hooge mate afhankelijk zal zijn van de oplossing dezer organisatorische vraagstukken.

Alvorens wij hiertoe overgaan, komt het ons gewenscht voor er op te wijzen, dat naar onze meening het wezenskenmerk van de geleide economie is, dat de Overheid van „bovenaf” tracht te komen tot coördinatie van de beslissingen van de leiders van de bedrijfsverhoudingen, voor zoover wij denken aan productie en distributie van goederen en diensten.

Coördinatie der beslissingen van consumenten zal veelal eveneens plaats vinden, doch dit is voor een stelsel van geleide economie niet essentieel.

Het streven naar coördinatie, naar het op elkaar afstemmen der beslissingen, zoodanig, dat zij gezamenlijk voor de maatschappij als geheel gezien het optimale economische resultaat doen bereiken, is het punt, waarop de geleide economie zal moeten toonen de meerdere te zijn van het stelsel der vrije economie. In deze maatschappij toch, beslissen de subjecten volkomen zelfstandig, bedacht op eigen voordeel. Hierdoor komt het regelmatig voor, dat beslissingen tegen elkaar indruischen en zeker niet als totaliteit gezien het optimale resultaat doen bereiken. Het prijsmechanisme stelt de subjecten in staat kosten tegen opbrengst af te wegen en hierin vinden zij hun eenig richtsnoer. Hierdoor wordt de productie op bepaalde producten gericht; hierdoor vindt de verdeling van de geproduceerde goederen en diensten over de afnemers plaats en hierdoor vindt de verdeling van het nationale inkomen over de leden plaats.

In de geleide economie nu is de prijs als eenig richtsnoer ontroond en treedt, zooals Prof. ten Doesschate zoo juist formuleert¹⁾, het menselijk inzicht in de plaats van de vrije werking der economische wetmatigheid.

De economische theorie heeft ons reeds geleerd, welke economische problemen in principe dienen te worden opgelost. Het is ons allen bekend, dat de productiekraft op zoodanige wijze over de productiehuishoudingen dient te worden verdeeld, dat alle productiekraft wordt aangewend en een maximum aan behoeftebevrediging wordt verkregen.

Dergelijke formuleeringen, hoe juist op zichzelf en hoe nuttig voor de verdieping van het economisch inzicht, lossen de problemen niet op, doch formuleeren of stellen ze slechts.

Het spreken over prioriteiten, over schalen van dringendheid geeft op hetzelfde moment, dat we den prijs als ongeschikt buiten de deur hebben gezet, niet de maatstaf, die wij behoeven voor de optimale oplossing.

Wanneer wij echter eenmaal de geleide economie hebben aanvaard, kunnen wij niet blijven staan voor de problemen, kunnen wij niet volstaan met te wijzen op de onoverkomelijke moeilijkheden, maar moeten we er doorheen. Knoopen moeten worden doorgemaakt op gevaar af van fouten te maken. De achter ons liggende periode is daarvoor zeer leerzaam geweest. De enorme goederenschaarschte op alle gebied maakte overheidsingrijpen,

directieven van boven af, bindingen en uitschakelen van het prijsmechanisme, dwingend noodzakelijk. Hierover waren voor- zoowel als tegenstanders eensgezind. Het uitsluitend richten op het prijsmechanisme behoort bij „an economy of plenty” en had dientengevolge afgedaan, ook voor de voorstanders van vrije economie, op hetzelfde moment, dat deze voorwaarde niet meer vervuld werd.

De achter ons liggende periode heeft dientengevolge noodgedwongen als een goede leerschool dienst gedaan. De voorstanders der geleide economie hebben kunnen leeren en ervaring op kunnen doen. Velen zal ongetwijfeld zijn gebleken, dat „leiden” in de praktijk moeilijker is dan in de theorie; dat problemen, die in de theorie om hun onbelangrijkheid, gezien in het groote verband, geen plaats vinden, in de praktijk den economie, die verantwoordelijkheidsgevoel heeft en met zijn „patiënt” medeleefd, voor haast onoplosbare problemen stellen.

De oorlogsjaren hebben velen, die moesten „ordenen”, veeleer bekeerd dan rijp gemaakt voor de gedachte der geleide economie. Zij hebben geleerd, hoe moeilijk, hoe ontstellend moeilijk het is om het goed te doen, d.w.z. de juiste beslissing te nemen, niet maar één of andere beslissing, maar de optimale beslissing: „Optimaal” is in de theorie een niet te ontberen woord; in de praktijk van het doen een niet te bereiken doel.

De problemen liggen in de geleide economie in het „doen”, in het uitvoeren van de theoretische conceptie, die achter den lessenaar is uitgedacht. Men behoeft voor dit „doen” een organisatie.

Deze organisatie bestaat uit mensen, die ieder hun zwakheden, fouten en tekortkomingen hebben. Dit is reeds de eerste en schier onoverkomelijke barrière, waarvoor de geleide economie komt te staan op haar weg naar optimale behoeftebevrediging.

Geleide economie vereischt centraal punt van leiding.

De geleide economie vereischt een centraal punt van waaruit „geleid” wordt. Dit centrale punt is voorwaarde; zonder eenheid in de leiding kan van leiding geen sprake zijn. De zoo gewenschte coördinatie kan slechts plaats vinden, wanneer er tenslotte ergens een top is. Principieel is deze top niet te vermijden, ook al zou men dit uit tactische overwegingen wenschen, omdat men voelt, dat hier een zwakke plek in het systeem schuilt. De omstandigheid, dat de leider zooveel waar mogelijk delegeert en decentraliseert, doet aan de noodzaak van het centrale punt niets af, maar bevestigt het integendeel. Zonder centraal punt kan er geen sprake zijn van delegatie van verantwoordelijkheid, noch van decentralisatie van de uitvoering.

Dit centrale punt vindt men in zekeren zin in Nederland in de figuur van den minister van Handel en Nijverheid, voor zoover het de industrie en den handel betreft. Onder dezen minister vallen tevens alle consumenten, aangezien de regeling van de consumptie is toevertrouwd aan het Centraal Distributiekantoor, welke organisatie te zien is als uitvoerend orgaan van den minister van Handel en Nijverheid. Naast den minister van Handel en Nijverheid moeten, wat betreft den economischen sector, nog genoemd worden de ministers van Landbouw, Visscherij en Voedselvoorziening, Financiën, Openbare Werken, Scheepvaart, Verkeer en Energie.

Deze ministers bestrijken gezamenlijk het geheele economische terrein. In onze gedachte van één centraal punt zou hierboven een figuur moeten staan, van wien gezegd mag worden, dat hij leiding geeft aan het economisch leven.

Dit is echter tot nu toe niet het geval, waardoor de mogelijkheid van coördinatie der beslissingen al onmiddellijk in gevaar komt. In de plaats hiervan treedt de ministerraad. Dat er tusschen de beslissingen der ministers onderling evenzeer coördinatie noodzakelijk is, moge het navolgende voorbeeld duidelijk maken.

¹⁾ Zie het artikel „U.N.R.R.A.” door Prof. Dr. J. F. ten Doesschate in „E.-S.B.” van 12 October 1944.

Deze noodzaak blijkt reeds aanstonds, wanneer men denkt aan het deviezenprobleem. Ieder der departementen heeft voor de onder zijn leiding staande bedrijven deviezen nodig. Financiën zit op de geldzak en bepaalt uiteindelijk de hoeveelheid deviezen, welke ter beschikking gesteld kunnen worden.

Alleen dit vraagstuk, de verdeling der deviezen-voorraad tusschen de hier genoemde departementen (met uitzondering van Financiën) stelt de „leiding” voor onoverkomelijke problemen.

In principe is een rationeele verdeling onoplosbaar. De ministers missen de gegevens en het cijfermateriaal, om de behoefte exact op te bouwen, om af te wegen, wat noodig en wat niet noodig is, wat wachten kan of wat geen uitstel duldt.

Het is daarenboven in vele gevallen een kwestie van nuance, van in elkaar overlopende gradeeringen van dringendheid.

Tusschen de departementen onderling is een vergelijking/en het afwegen van belangen schier onmogelijk. Het wordt — het klinkt hard, maar waarom het niet te erkennen — een zuiver opportunistische en willekeurige beslissing. Dat de persoon van den minister en zijn persoonlijke autoriteit daarenboven nog bij het verkrijgen van zijn aandeel van doorslaggevende betekenis kan zijn, zal een ieder duidelijk zijn, die door het aureool heen ziet.

Zoolang er geen sprake is van leiding uit één centraal punt, loopt de coördinatie gevaar en geeft men in principe in den top het kenmerkende van de geleide economie prijs, aangezien het, voor het geven van leiding, noodzakelijk is, dat de beslissingsbevoegdheid in één hand ligt en niet meer dan één persoon bevoegd is over dezelfde zaak te beslissen.

Wij ontveinzen ons niet, dat aan het leggen van alle economische beslissingen in één hand bezwaren verbonden zijn, niet het minst van democratischen aard. Dit neemt niet weg, dat uit organisatorisch oogpunt eenheid in de leiding gewenscht is.

Het is wellicht hier tevens de plaats te wijzen op de noodzaak van continuïteit in de leiding, zoodat de eenheid van beslissing ook in de tijdvolgorde gewaarborgd wordt.

Dit, wat betreft de noodzaak van leiding uit één centraal punt. Wij zullen ons in het hiernavolgende eenvoudigheidshalve beperken tot de vraagstukken, welke liggen binnen het Departement van Handel en Nijverheid en den minister van dit departement zien als den leider van alle vraagstukken, welke binnen zijn werkingssfeer liggen. Hiermede is voor alle vraagstukken, die ressorteeren onder dit ministerie, in theorie de voorwaarde voor eenheid in de leiding in principe gewaarborgd.

Functioneële decentralisatie en hiërarchie.

De minister beschikt voor de uitvoering van zijn taak over een omvangrijke organisatie: het departement; de daaronder ressorteërende Rijksbureaux van Handel en Nijverheid; verschillende nevenorganisaties, zooals het Centraal Bureau voor de Statistiek, Centraal Distributiekantoor, Centrale Dienst voor in- en uitvoer, Economische Voorlichtingsdienst, Dienst van de Prijzen, enz.

Een dergelijke gedecentraliseerde organisatorische opbouw is noodzakelijk om het zoo omvangrijke terrein te kunnen bestrijken. Binnen deze geheele organisatie valt een functioneële en hiërarchische opbouw te constateeren. De Rijksbureaux staan functioneël en hiërarchisch onder het departement. Het departement met zijn verschillende afdelingen is te beschouwen als het staforgaan van den minister. Binnen het departement treffen wij opnieuw een hiërarchischen opbouw aan. De werkzaamheden, die moeten worden verricht, maken arbeidsverdeling mogelijk en noodzakelijk. Het eenvoudige werk, dat weinig denkvermogen en zelfstandig oordeel vraagt, wordt opgedragen aan de laagste ambtenaren. Het betere werk, dat meer ervaring en opleiding vraagt,

is bestemd voor de lagere ambtenaar. Op zichzelf is deze organisatorische opbouw logisch, rationeel en noodzakelijk. Zij bergt echter groote gevaren in zich. Het is aanstonds duidelijk, dat de top, de minister met zijn directe medewerkers, zich tot de allergrootste lijnen zal bepalen. Zij zullen er dus voortdurend op bedacht dienen te zijn, werk af te schuiven; aan onder hen ressorteërende ambtenaren alles over te laten, wat deze kunnen verrichten. De hoofden van afdelingen staan voor een soortgelijk vraagstuk. Ook zij dreigen overbelast te geraken; ook zij moeten afschuiven naar beneden, wat maar eenigszins mogelijk is. Zoowel de minister als zijn directe medewerkers zullen zelfs „grootte” lijnen of althans betrekkelijk groote lijnen, moeten afschuiven, zij zullen zelfs onvoldoende tijd hebben om zich in problemen te verdiepen, die verband houden met voorstellen, welke hen ter beslissing door hun ambtenaar worden voorgelegd. Deze voorstellen gaan veelal vergezeld van een toelichting, opgesteld door den ambtenaar, die het voorstel heeft geconcipieerd.

Voorzover zaken van minder belang, ter ontlasting van den minister niet door hem worden beslist, maar door den lageren ambtenaar, verschuift de overheidsleiding van den top naar beneden.

Voorzover de zaak eerst aan den minister moet worden voorgelegd, mist deze den tijd, zich voldoende in de materie te verdiepen. Hij gaat grootendeels af op de toelichting en het advies van den ambtenaar, die het voorstel gereed maakte. In dit geval wordt formeel de beslissing genomen door den minister, terwijl in feite geregeerd wordt door de ambtenaren, die de zaken voorbereiden.

De omstandigheid, dat het voorstel, voordat het den minister bereikt, eenige personen passeert, die hieraan door parafteering hun goedkeuring moeten hechten, heeft slechts betrekkelijke waarde. Zij doen dienst als zeef. Het voorstel gaat omhoog naar den top en passeert op zijn weg verschillende haltes. Veel meer dan „haltes” kunnen het niet zijn, gezien het groote aantal concepten, dat van beneden naar boven gaat.

De praktische conclusie, welke uit deze uiteenzetting moet worden getrokken, is, dat in de departementale organisatie de overbelasting van den top tot gevolg heeft, dat de beslissingen afdalen naar den ambtenaar, die zoo laag zit, dat hij de betreffende zaak tot in details kent, zoodat hij hierover een nota kan maken en voorstellen kan doen.

Dit is dus niet de lage ambtenaar, die slechts routine-werkzaamheden verricht, maar de laagstef ambtenaar, die op grond van opleiding en ervaring zelfstandig kan werken. In feite zijn dit de jonge academici, die in zoo groote getale een functie op de departementen vinden. *In hun handen ligt de overheidsleiding voor een belangrijk deel.*

Het verschuiven van de beslissingen van den top naar beneden brengt de eenheid van beslissing in gevaar en hierdoor mede de mogelijkheid van coördinatie der beslissingen.

Hieraan kunnen wij een andere opmerking toevoegen. Het departement staat als organisatie functioneël boven het bedrijfsleven. Dit beteekent, dat zelfs de laagste beambte boven den directeur van een groot industrie bedrijf staat. Het behoeft geen betoog, dat hierdoor moeilijkheden ontstaan. Ambtenaren, die, wat betreft sociale en financieele standing, maatschappelijke positie, leeftijd en ervaring, beneden onze directeuren van veelal groote bedrijven staan, nemen uit hoofde van hun positie op het departement, hun invloed en beslissingsmacht, een domineerende plaats in. Deze tegenstrijdige positie is inhaerent aan den organisatorischen opbouw op het departement. Zij is op haar beurt weer een logisch uitvloeisel van de aan het departement toebedeelde taak. Men treft aldaar een groot aantal in de hiërarchische departemen-

tale rangorde laag geplaatste ambtenaren aan, die zich ieder hebben gespecialiseerd op een klein partje van het onder dit departement ressorteerende bedrijfsleven. Aan ieder dezer ambtenaren zijn bijv. één of meer vakgroepen toegewezen. Voorzoover en voor zoolang er Rijksbureaux zijn, staat onder dezen ambtenaar, — „onder” klinkt hard, maar functioneel is het volkomen juist — het Rijksbureau en onder dit Rijksbureau de betreffende bedrijfstakken. De betreffende ambtenaar van het departement neemt qua plaats in de hiërarchische organisatie t.o.v. den directeur een ondergeschikte plaats in; qua functioneële organisatie staat de directeur onder den betreffenden ambtenaar.

Hetgeen hiervoor gezegd is voor het departement, geldt mutatis mutandis, voor de Rijksbureaux. Ook daar de tegenstrijdigheid in functioneële en hiërarchische plaats. Het Rijksbureau staat *boven* de industrie. Ook in het Rijksbureau bestaat de noodzaak naar beneden af te schuiven; ook op het Rijksbureau verschuift de feitelijke overheidsleiding van directeur naar de aan hem ondergeschikte ambtenaar.

De wijze van uitvoering.

Voorts kan nog een onderscheid worden gemaakt tusschen het formuleeren van de richtlijnen en de uitvoering. In het hiervoor gaande is gedacht aan het formuleeren van de richtlijnen, de principieele lijn. Voorzoover men nog bezwaar zou willen maken tegen de hiervoor uiteengezette gedachtegang, dat het leiden naar beneden verschuift, dan zal men toch moeten toestemmen, dat de toepassing van de richtlijn, de uitvoering zeker door de lagere²⁾ ambtenaar geschiedt. Ook daarin ligt een groot deel van de overheidsleiding besloten. Een richtlijn, een voorschrift, is nooit waterdicht; past nooit voor alle gevallen; er doen zich steeds uitzonderingen voor; gevallen waaraan bij de opstelling van het voorschrift niet is gedacht; gevallen waarbij het voorschrift moet worden geïnterpreteerd. Hierbij zien wij in het bijzonder de zaak vervloeien. De een is formeel en hierdoor onbillijk; de ander toont „common sense” en loopt gevaar van de uitzonderingen regel te maken; loopt gevaar willekeurig te worden, waardoor het principe van „gelijke monniken, gelijke kappen” ernstig in gevaar komt. In ieder geval is uitvoering van voorschriften overheidsbeleid in optima forma. Het kan een goed voorschrift slecht en een slecht voorschrift goed maken. Hierbij is in het bijzonder de manier waarop, de toon, van doorslaggevende beteekenis. Het is moeilijk, zeer moeilijk als ambtenaar jezelf te blijven; geen „houding” aan te nemen tegenover de leiders van bedrijven. Het is alleszins menselijk en daarom begrijpelijk, dat velen hierin wel eens te kort schieten. Het is echter in hooge mate te betreuren, want hierdoor ontstaat een verkeerde sfeer, een onwillige en tot critiek geneigde stemming bij het bedrijfsleven. De psychologische zijde is van het grootste gewicht, aangezien de bedrijfsman door de Overheid op de meest essentiële punten aan banden wordt gelegd. Dit vereischt tact en nog eens tact.

De plaats van den ambtenaar.

Uit het vorenstaande blijkt, dat zelfs de lage ambtenaar in de geordende maatschappij een belangrijke en hooge plaats inneemt. Van zijn bekwaamheid, vakkennis, en tact, hangt uiteindelijk het slagen of falen van de geleide economie af. Hij staat boven het bedrijfsleven en heeft hierdoor het recht en de macht op verschillende punten voor het bedrijfsleven te beslissen en dan niet voor één bedrijf, maar voor één of meer bedrijfstakken gelijktijdig. Een foutieve beslissing heeft dan ook groote gevolgen. Dat op deze plaats dus bekwame personen moeten

²⁾ Opgemerkt zij, wellicht ten overvloede, dat het woord „lagere” niets afkeurends inhoudt. Het bedoelt slechts de plaats in de hiërarchische organisatie aan te geven.

komen is duidelijk. In principe bekwaamer zelfs dan de directeur van één van de bedrijven van die bedrijfstak.

Zijn hiërarchische positie moet aan de functioneële plaats worden aangepast.

Dit brengt ons tot de conclusie, dat, voorzoover van den departementalen ambtenaar een zelfstandig oordeel wordt gevraagd en zijn werkzaamheden geen routine-werkzaamheden zijn, zijn positie niet „laag” maar „hoog” moet zijn; ook al neemt hij in den departementalen hiërarchischen opbouw een relatief lage plaats in. Dit beteekent, dat bij de personeelkeuze hiermede rekening moet worden gehouden en de salariering dienovereenkomstig moet worden aangepast. Het salaris zal zoodanig moeten zijn, dat hij, wat belooning en daarmede samenhangende maatschappelijke standing betreft, op het niveau wordt gebracht, dat met zijn functioneële positie *boven* het bedrijfsleven verband houdt.

Hiermede is een salarispolitiek, waardoor wordt voorkomen, dat voortdurend de bekwame ambtenaren naar het bedrijfsleven afvloeien; op grond van voorgaande organisatorische analyse, rationeel gefundeerd.

Het is een misvatting bepaalde departementale taken als „laag” te kwalificeeren. Dit spruit voort uit de plaats in den hiërarchischen opbouw der departementale organisaties. Men moet bij zijn oordeel zien naar de plaats, die deze ambtenaar in het geheele economische leven inneemt en den omvang der beslissingen, die van zijn inzicht afhankelijk zijn. Naast bekwaamheid dient de departementale organisatie zorg te dragen, dat de ambtenaren onkreukbaar en toegewijd zijn.

Het wordt, om te kunnen oordeelen over problemen in bepaalde bedrijfstakken, veelal noodzakelijk geoordeeld, dat men vakkennis van de betreffende branche heeft. Deze overweging is bijv. van groote beteekenis geweest bij de benoeming van de directeuren der Rijksbureaux. Als ambtenaar dient men echter objectief tegenover de problemen te staan.

Men moet het algemeen belang in het oog houden en bepaalde groepsbelangen niet laten prevaleeren. Komt men uit het vak, dan wordt dit al zeer moeilijk, in het bijzonder, wanneer men de positie als tijdelijk ziet en t.z.t. in het vak terugkeert, zoodat men niet de sympathie der vakgenooten wensch te verspelen.

De eischen vakkennis en integriteit bestrijden diensten-gevolge elkaar. Dit is van het grootste gewicht bij de personeelkeuze. De eisch van integriteit staat naar onze meening bovenaan, want een ambtenarencorps, dat niet volkomen onkreukbaar is, heeft catastrophale gevolgen. Het is echter een punt, dat de voortdurende aandacht van de leiding behoeft, aangezien de beslissingen in vele gevallen groote financiële gevolgen voor bepaalde bedrijven of zelfs bedrijfstakken kunnen hebben. Het is voorts zeer moeilijk hierop toezicht te houden, omdat een nuance, verschil van inzicht of van toepassing, van groot financiële waarde kan zijn. Dit is naar onze meening een achilleshiel van de geleide economie. De geleide economie heeft er zelfs meer dan één.

Toetsing der efficiency.

Hoe toetst men de toewijding en ijver van den ambtenaar? De ambtelijke organisatie is in de geleide economie omvangrijk. Zij heeft een belangrijke taak en naast de deskundigheid waarmede deze taak wordt verricht is het beslissingstempo en de efficiency van werken van groote beteekenis. Als in het ambtenarencorps de geest algemeen zou heerschen, dat de klant koning is, zou veel zijn gewonnen. In het bedrijf werkt allereerst de klant als correctief. Wanneer hij over de behandeling of afhandeling klaagt, zit de directie er achter aan, om den verantwoordelijken man op te sporen en hem de les te lezen. Voorts is het het belang van de leiding, dat zoo efficiënt mogelijk wordt gewerkt. Het streven naar winst brengt noodzakelijk met zich het voortdurend aandacht schenken aan de

kostenzijde. Hiermede zij allerminst betoogd, dat in het bedrijfsleven steeds efficiënt wordt gewerkt. Er is echter een kracht, die naar efficiency drijft.

Zoo staat het er in de ambtelijke organisatie niet voor. De klant kan niet als correctief optreden. De ambtenaar neemt een „monopolie-positie” in en loopt geen gevaar klanten te verliezen, wanneer hij zijn werk niet goed doet. Klachten moeten over den top en bergen het gevaar in zich, dat zij den klager treffen.

Dat het bedrijfsleven, door de concurrentie gedreven, streeft naar service is kortelings zeer duidelijk gebleken bij de fraaie service, die de groote banken hun cliënten en het publiek hebben gegeven bij de geldsaneering. Queuevorming kwam slechts in zeer geringe mate voor, terwijl toch een omvangrijke taak moest worden verricht. Stel daartegenover de permanente rijen, welke men bij allerlei overheidsdiensten aantreft. Wij kunnen niet aannemen, dat deze rijen niet te voorkomen zijn, wanneer men dit ernstig wensch. Hier stuiten wij echter op een mentaliteitsprobleem. Zoolang men het niet als critiek voelt op de eigen organisatie, wanneer de „klant” van den overheidsdienst steeds in de rij moet staan, zal men niet op middelen zinnen om deze onvolkomenheid op te lossen. Deze foutieve mentaliteit schuilt bij de leiding van een dergelijke dienst. De service-gedachte moet in iederen overheidsdienst worden gepropageerd. Dat dit kan, hebben verschillende overheidsdiensten in het verleden bewezen; men denke aan de spoorwegen. Zooals gezegd: zij moet uitgaan van de leiding en deze moet zijn geheele staf met deze idee doordrenken, in deze idee opvoeden en de elementen, die zich niet wenschen aan te passen, zoo noodig uitstooten.

Tenslotte zal de overheidsdienst steeds bereid moeten zijn van het bedrijfsleven, wat betreft de interne organisatie, te leeren. Het bedrijfsleven streeft noodgedwongen naar efficiency, naar tempo in het beslissen, naar service. Dit zijn elementen, die evenzeer in de departementale organisaties en de onder haar ressorteerende bureaux en diensten thuis hooren. Ook daar is tijd geld; ook daar mag geen geld worden betaald, zonder dat een waardige tegenprestatie wordt ontvangen.

Drs. S. C. BAKKENIST.

THEORIE DER GELDZUIVERING (II).

In het vorige artikel¹⁾ zijn de vraagstukken besproken, welke bij de deblokkeering optreden, voordat het monetaire evenwicht is hersteld. Thans verdienen die problemen de aandacht, welke rijzen met betrekking tot de handhaving van het herstelde evenwicht.

Allereerst is er reden zich af te vragen, of er een waarborg bestaat, dat, ook zonder verdere vergrooting van de geldhoeveelheid, niet opnieuw zwevende koopkracht zal ontstaan met alle bekende en funeste gevolgen van dien. Weliswaar is het in beginsel onbetwistbaar, dat in iedere periode het inkomen uit productieve prestaties gelijk zal zijn aan het tijdens dit tijdvak voortgebrachte sociale product. Doch dit sociale product bestaat slechts voor een deel uit consumptierijpe goederen. In normale omstandigheden is een volledige besteding der inkomens voor consumptiegoederen mogelijk zonder dat storende gevolgen optreden; het beteekent slechts, dat een verdere uitbreiding van het productieapparaat achterwege blijft. Tegenover het feit, dat productiekrachten worden aangewend voor de vervanging van het productieapparaat staat, dat de in het verleden geschapen productiemiddelen thans hun resultaten afwerpen, dank zij de synchronisatie der productieprocessen. De inkomens, gevormd in de bedrijven, welke productiemiddelen produceeren, vinden daardoor consumptiegoederen tegenover zich. Thans is dit echter anders; de continuïteit is verbroken; de gebruik-

kelijke synchronisatie der verschillende fasen van het productieproces is niet meer ten volle gegeven. Onze kapitaal-goederenvoorraad moet opnieuw op peil worden gebracht; de daarvoor benodigde productiekrachten zijn niet beschikbaar voor het voortbrengen van consumptiegoederen, en daar staat niet een voldoende stroom van consumptiegoederen uit het bestaande apparaat tegenover. Wanneer de consumenten hun inkomen ten volle op de markt der finale goederen willen besteden, zal daar onmiddellijk een nieuwe wanverhouding tusschen geld en goederen optreden, welke slechts zal kunnen worden vermeden, indien evenveel bespaard wordt als het door investeringen gegenereerde inkomen bedraagt en de besparingen worden vastgelegd op een zoodanige wijze, dat zij voor den spaarder niet in onmiddellijk liquiden vorm beschikbaar blijven.

Hier dreigt een zeer groot gevaar voor het welslagen der geheele saneering. Immers, het is te vreezen, dat, gegeven het tekort aan consumptiegoederen en de samenwerking van de inflatiementaliteit, de vrijwillige spaardrang gering zal zijn. Terecht zal de Regeering alles in het werk stellen om het sparen te bevorderen; zoo evenwel de vrijwillige besparingen onvoldoende mochten blijken, zal zij genoopt worden te overwegen tot sparen te verplichten en dus een of anderen vorm van gedwongen sparen in te voeren.

In ieder geval blijft een strenge handhaving van de prijs- en distributievoorschriften het onmisbare complement der geldpolitiek. Tijdens den oorlog was, tengevolge van de voortgezette geldschepping, het „zweven” van koopkracht onvermijdelijk. Thans beteekent ieder bedrag aan „zwevende” koopkracht, dat de voorwaarden voor een duurzame saneering zijn aangetast, dat men of den gesloten kringloop door ongerechtvaardigde geldschepping heeft doorbroken, of dat besparingen, die voor de financiering van den wederopbouw dringend noodig zijn, worden achtergehouden.

Immers, een voor zich zelf sprekende voorwaarde voor de handhaving van het evenwicht tusschen geld en goederen is, dat men zich, behoudens het geval van een vergrooting van het nationale product, (mits deze niet het gevolg is van een vooruitgang der techniek), strikt onthoudt van iedere vergrooting van de geldhoeveelheid. De Overheid zal dus haar uitgaven ten volle moeten bestrijden uit middelen, welke uit de inkomens worden afgetapt, hetzij door belastingheffing, hetzij door het beslag leggen op besparingen. Zij zal zich er tevens van bewust moeten zijn, dat naarmate zij een groter deel der besparingen opeischt, minder ter beschikking staat voor andere doeleinden.

De eisch, dat verdere geldschepping moet worden nagelaten, houdt eveneens in, dat, wanneer eenmaal de in beginsel wenschelijk geachte omvang van de geldcirculatie is bereikt, van deblokkeering ten behoeve van particulieren en bedrijfsleven, ook voor de uit privaat-economisch oogpunt meest dringende belangen, moet worden afgezien wanneer er geen besparingen, welken den vrijen geldomloop verkleinen, tegenover staan. Wanneer bepaalde behoeften als onafwijsbaar moeten worden beschouwd, zal men er derhalve zorg voor dienen te dragen, dat daartegenover een even groot bedrag aan de circulatie wordt onttrokken.

Het bedrijfsleven zal zich derhalve met de gedachte moeten verzoenen, dat de aanwezigheid van uit intering van voorraden en uit afschrijvingen vrijgekomen gelden op zichzelf geen recht verschaft tot besteding ervan. Bij het bepalen van het totale bedrag, dat voor deblokkeering in aanmerking komt, zal men moeten beslissen, in hoeverre deze desinvesteringsgelden dienen te worden vrijgegeven. Welke normen men hierbij zal moeten aanleggen, is reeds besproken. Op grond van de aangegeven richtsnoeren zal zonder twijfel slechts een deel dezer middelen gedeblokkeerd kunnen worden. Het totaal der

¹⁾ Zie „E.S.B.” van 22 November jl.

desinvesteeringen gedurende de periode 1 Sept. 1939—1 Mei 1945, is berekend op f 7,7 milliard, gerekend naar het prijspeil van 1939²⁾. Nu is niet voor dit totale bedrag de tegenwaarde in den vorm van „desinvesteeringsgelden” aanwezig. Wanneer men daarom dat gedeelte, dat veroorzaakt is door directe oorlogsschade, en dat berekend is op f 2,3 milliard³⁾, in mindering brengt, resteert nog een bedrag, dat aanzienlijk hooger is dan het totaal der thans toelaatbare circulatie, terwijl de geldomloop bovendien niet alleen weer op peil gebracht zal worden uit desinvesteeringsgelden.

Het is dus onvermijdelijk, dat een deel der desinvesteeringsgelden geblokkeerd moet blijven. Wel is te verwachten, dat voor de financiering van het loopende productieproces en de vervanging van de daarvoor gebezigde productiemiddelen in voldoende mate geld ter beschikking zal komen, omdat immers ex hypothesi bij de bepaling van de wenschelijk geachte circulatie is uitgegaan van den gegeven omvang en de gegeven structuur der productie. Voor de financiering van de vervanging, de vernieuwing en de vergrooting van het productie-apparaat kunnen echter, buiten de in het bovenstaande aangegeven grenzen, geen gelden worden vrijgegeven, zonder dat de doelstelling der saneering in gevaar wordt gebracht.

Deze conclusie is van ingrijpende beteekenis. Wanneer men zich houdt aan het hier aangegeven richtsnoer, zal het onvermijdelijk gevolg zijn, dat, wanneer eenmaal het peil der gewenschte geldcirculatie is bereikt, verschillende ondernemingen in de situatie komen te verkeeren, dat zij investeringen, waarmee een aanvang is gemaakt, ondanks het feit dat zij misschien nog over geblokkeerde gelden beschikken, niet uit eigen middelen zullen kunnen voltooien, een situatie, welke een zekere mate van analogie vertoont met die, welke de monetaire conjunctuurtheorie kenmerkend acht voor het einde van de hausse.

Een dergelijke drastische maatregel zal vooral menigen practicus als onaanvaardbaar voorkomen, en hem een moedwillige belemmering van den wederopbouw toeschijnen. In werkelijkheid beteekent hij slechts de erkenning van het feit, dat sociaal-economisch bezien, deze investeeringsgelden voor een belangrijk deel iedere reële tegenwaarde missen, en is als zoodanig een noodzakelijke prijs van de saneering. Het maatschappelijk vermogen, dat de desinvesteeringsgelden eens vertegenwoordigden, is opgeteerd; voor vervanging is geen besteding van opgepotte gelden, doch sparen noodig. Er is nu eenmaal geen ontkenen aan, dat het verloren gegane kapitaal uit het loopende inkomen moet worden vernieuwd.

Er is aanleiding hierop met klem te wijzen, omdat ook in het reeds aangehaalde rapport van de Maatschappij voor Nijverheid en Handel, *Het geldvraagstuk en het schuldenprobleem*, wordt opgemerkt, dat deze desinvesteeringsgelden voor den opbouw van het productieapparaat noodzakelijk zijn⁴⁾. In werkelijkheid zijn zij dit, buiten de in het voorgaande gestelde grenzen, slechts uit privaateconomisch, niet uit sociaal-economisch oogpunt. In het genoemde rapport wordt dit trouwens erkend, daar men tevoren opmerkt, dat tegenover vrijgegeven desinvesteeringsgelden een even groot bedrag aan de circulatie moet worden onttrokken⁵⁾. Uiteraard kan men de vraag, hoe de lasten van het sparen moeten worden verdeeld, en welk offer de getroffen ondernemingen daarbij moeten brengen, op zeer verschillende wijze beantwoorden. Het uitgangspunt moet evenwel steeds het inzicht in onze armoede zijn, een inzicht, dat, gezien de grootscheepsche vernieuwingsplannen waarover men in de dagbladen

regelmatig kan lezen, nog te weinig is doorgedrongen. Met instemming kan voor deze kwestie worden verwezen naar de beschouwingen, die Prof. Koopmans onlangs in dit tijdschrift aan het vraagstuk der kapitaalschaarschte heeft gewijd. De beslissingen, voor welke investeringen middelen zullen worden vrijgegeven, zullen genomen moeten worden op grondslag van een algemeen investeringsplan, zoodat de maatregelen in den geldsector aansluiten bij die in den goederensector.

De bovenstaande uiteenzettingen hebben een weinig aantrekkelijke, doch fundamenteele waarheid in het licht gesteld, nl., dat van een honoreering der in den oorlog ontstane zwevende koopkracht slechts zeer ten deele sprake kan zijn; en wel voor de desinvesteeringsgelden: voorzoover maatschappelijk bezien met den wederopbouw van het kapitaalapparaat een aanvang is gemaakt of ongebruikte productiekrachten ter beschikking staan; voor het onbestede inkomensgeld der consumenten: slechts voorzooverre spaarderssubstitutie optreedt. Dit laatste spreekt, bij eenig nadenken, vanzelf; immers, de loopende productie is in beginsel gelijk aan de loopende inkomens. Een vergrooting van de productie doet „pari passu” de inkomens toenemen, welke die vergroote productie opnemen. Voor hen, die met aanspraken uit het verleden komen, is aan dezen disch geen plaats, tenzij de rechthebbenden vrijwillig opschikken door hun inkomen niet voor consumptie aan te wenden.

Enkele gevallen zijn er, waarin deblokkeering mogelijk is, zonder dat hierdoor gevaren van nieuwe monetaire storingen zijn te duchten. In de eerste plaats geldt dit voor betaling van deviezen, die door den Staat of De Nederlandsche Bank ter beschikking worden gesteld. De voor dit doel vrijgegeven gelden verdwijnen onmiddellijk uit de circulatie. Dit geldt niet, wanneer deviezen van een andere bank of een andere onderneming worden overgenomen. Op één lijn met het ter beschikking stellen van deviezen staat de verkoop door den Staat van uit het buitenland verkregen goederen of waarden⁶⁾.

Ook voor betalingen aan de Overheid kan zonder bezwaar van geblokkeerd geld gebruik gemaakt worden, mits de Staat de aldus ontvangen middelen niet opnieuw in het verkeer brengt, doch deze aanwendt voor met geldvernietiging gepaard gaande schulddelging. Wanneer de geblokkeerde saldi in een vordering op den Staat worden overgezet, is de betaling ermee reeds synoniem met schuldvermindering. Uiteraard zal evenwel de Staat, naarmate een grooter deel van zijn ontvangsten in dezen vorm binnenkomt, in mindere mate vrij geld ontvangen, terwijl hij zijn betalingen in vrij geld zal moeten verrichten. Naarmate aldus aan de eene zijde de schuld vermindert, zal aan de andere zijde nieuwe schuld ontstaan.

In het voorgaande zijn nog geenszins alle vragen, die het geldpolitieke experiment doet rijzen, aangeroerd, laat staan beantwoord. Zoo bleef bijv. de vraag, in hoeverre het gebruik van geblokkeerde saldi voor aankoop van beleggingswaarden toelaatbaar is, onbesproken. Ook liet de plaatsruimte niet toe, de concrete voorschriften aan de theorie te toetsen. De lezer zal evenwel gemakkelijk zelf kunnen nagaan, in hoeverre de feitelijke deblokkeeringspolitiek al dan niet met de theoretische beginselen in overeenstemming is. Slechts zij opgemerkt, dat, wat de groote lijnen betreft, de toegepaste methoden theoretisch verantwoord lijken, al zal men geneigd zijn enkele bepalingen, zooals die betreffende de voor girale betaling vrijgegeven bedragen, tamelijk royaal te vinden.

Het zou evenwel onjuist zijn, iedere afwijking van de zuivere theorie geheel te veroordeelen. De werkelijkheid is ingewikkelder dan eenig theoretisch schema; het is onvermijdelijk, dat men op enkele punten concessies doet en een compromisoplossing kiest. Als voorbeeld hiervan werden reeds de uitgestelde inkomstenbetalingen genoemd.

⁶⁾ Vgl. hiervoor nader: „Het geldvraagstuk en het schuldenprobleem”, blz. 15 e.v.

²⁾ Ir. J. J. van der Wal c.s. „De schade en het herstel”, blz. 18.

³⁾ Ald. blz. 20.

⁴⁾ Blz. 14.

⁵⁾ Blz. 11.

Evenzoo' was het noodig, degenen, die hun levensonderhoud bestrijden door vermogensinering, reeds terstond een zeker bedrag aan middelen ter beschikking te stellen, ook al beteekent zulks een doorbreking van den inkomenskringloop. Het voornaamste is, dát de hoofdgedachten betreffende datgene, wat een goede geldzuivering vereischt, in het oog worden gehouden. Er is alle aanleiding in dit opzicht in den Minister en zijn medewerkers volledig vertrouwen te stellen.

P. HENNINGMAN.

HET VIJANDELIJK OCTROOI- EN MERKENBEZIT.

Krachtens het Besluit vijandelijk vermogen (Staatsblad 1944 Nr. E 133) is op 25 October 1944 alle vijandelijk vermogen hier te lande van rechtswege in eigendom overgegaan op den Staat der Nederlanden. Hieronder bevinden zich de Nederlandsche octrooien, octrooiaanvragen en merken ten name van Duitschers, Italianen en Japaneezen.

Het Nederlandsche Beheersinstituut heeft een stichting in het leven geroepen om dit vijandelijke octrooi- en merkenbezit ten bate van den Staat te gelde te maken. Het gaat hier om een acht duizend Nederlandsche octrooien, waarvan de Octrooiraad thans lijsten opmaakt, die deze octrooien, ingedeeld over de verschillende takken van de techniek, opsommen.

Voorts zijn er ongeveer 7.000 octrooiaanvragen, die echter nog geheim zijn. Het is dus zaak, dat het Beheersinstituut hiervoor den geheimhoudingsplicht van den Octrooiraad opheft, opdat een ieder kennis kan nemen van die octrooiaanvragen (en liefst van bij het vooronderzoek door den Octrooiraad daartegen gerezen bezwaren). Gegadigden kunnen dan die octrooiaanvragen overnemen en zelf verder voortzetten.

Tenslotte zijn er naarschatting een twintig duizend merken. Het is echter zeer de vraag, of men deze zoo maar zal verkoopen. Hierbij is immers het publiek belang nauw betrokken. Het gaat niet aan, bekende merken aan den meestbiedende over te dragen zonder garantie, dat onder dit merk even deugdelijke waar verhandeld wordt als voorheen. Men denke aan pharmaceutische merkenartikelen (bijv. Aspirine, Istizin, Vigantol, enz.), chemische producten (bijv. 4711), messen (bijv. Herder, tweelingen, enz.). Deze garantie is echter practisch alleen te verkrijgen, wanneer de nieuwe eigenaar ook de fabricagemethodes, recepten en fabrieksgeheimen van den oorspronkelijken fabrikant van het merkenartikel kent. Dit zal slechts bij uitzondering het geval zijn. De beteekenis van den aankoop van een vijandelijk merk, waaronder men om redenen van publiek belang toch geen artikelen in den handel mag brengen, bepaalt zich dan tot de mogelijkheid met dit merk den invoer van het oorspronkelijke merkenartikel uit Duitschland, Italië of Japan te beletten. Zoo'n merk wordt dan dus een geducht concurrentiewapen tegen den oorspronkelijken houder van dit merk.

De vraag is nu, welke richtlijnen de stichting, die dit octrooi- en merkenbezit te beheeren krijgt, zal volgen. Moet het primaire doel zijn, gezien dat het hier om verhaal gaat van den door den vijand aangerichte schade, zooveel mogelijk kapitaal uit dit octrooi- en merkenbezit te slaan? Of moet dit bezit in de eerste plaats ter beschikking worden gesteld van de Nederlandsche industrie, ook al biedt bijv. een Engelsche of een Amerikaansche fabrikant meer?

Het spreekt wel vanzelf, dat als een Nederlandsche fabriek reeds rechten (optie of licentie) op een dergelijk octrooi kan doen gelden, deze rechten gerespecteerd dienen te worden en deze Nederlandsche fabriek in de eerste plaats in aanmerking dient te komen. De Staat treedt dan eenvoudig in de rechten en plichten van den oorspron-

kelijken octrooihouder en ontvangt de gelden die anders deze octrooihouder zou toucheeren!

Doch hoe te handelen als er nog geen Nederlandsche rechthebbende is? Men zou kunnen redeneeren, dat dan de Nederlandsche industrie, gezien het uitsluitend karakter van het octrooi, de uitvinding toch niet toe kon passen en dat het er dus niet toe doet, of nu in de plaats van den eenen buitenlandschen (Duitschen) octrooihouder, een andere vreemde (Engelsche of Amerikaansche) octrooihouder treedt.

Toch geloof ik, dat het gezien de bedoeling van onze octrooiwet om door octrooibescherming de Nederlandsche industrie te bevorderen, juist is in de eerste plaats de Nederlandsche fabrieken in de gelegenheid te stellen dit vijandelijk octrooibezit over te nemen en alleen als er geen Nederlandsche gegadigden tegen redelijke voorwaarden zijn te vinden, te trachten buitenlandsche interessanten ervoor te winnen. Het is naar mijn meening namelijk van meer belang nieuwe Nederlandsche bedrijven op basis van die octrooien te scheppen, dan eenmaal een grooter bedrag uit die octrooien te verkrijgen. Dit klemt des te meer, omdat ik niet verwacht, dat deze octrooien bij verkoop groote bedragen zullen opbrengen. In tegenstelling met de veel gehoorde opinie, dat het Duitsche octrooibezit in Nederland een goudmijn zal blijken te zijn, koester ik daarvan slechts matige verwachtingen, vooral ook gezien de ervaringen in Amerika na den vorigen wereldoorlog. Daar werd bij de „Trading with the Enemy Act” van 6 October 1917 een beheerder van vijandelijk vermogen, („Alien Property Custodian”) aangesteld, die met het vijandelijk vermogen naar beste weten mocht handelen.

Deze beheerder nam 12.300 octrooien, 1.321 merken en 3.149 auteursrechten van vijanden in beslag.

Hij verkocht aan de „Chemical Foundation” 4.767 octrooien en 867 merken voor \$ 271.850. Dit waren in hoofdzaak de Duitsche kleurstofoctrooien, die de „Chemical Foundation”, welke in het leven was geroepen om de belangen van de textielindustrie bij den verkoop der vijandelijke octrooien te behartigen, in licentie gaf aan belanghebbenden.

Verder verkocht deze beheerder aan de Amerikaansche Regeering 154 octrooien voor \$ 1.690.000, terwijl hij haar nog 5.850 licenties verleende voor \$ 100.000. Dit waren grotendeels de octrooien op radiogebied en met deze octrooien in de hand bracht de Amerikaansche Regeering de radiofabrikanten tot samenwerking, waaruit het ontstaan van de later zoo machtige „Radio Corporation of America” voortvloeide.

Aan particuliere firma's verkocht de beheerder slechts 96 octrooien en merken voor in totaal \$ 1.383.000, waarin begrepen is de prijs van 1 miljoen dollar, die betaald werd voor het bekende tandpastamerk „Pebeco” van de Firma P. Beiersdorf & Co.

Voorts werden door tusschenkomst van de „Federal Trade Commission” nog 87 licenties verleend aan particuliere bedrijven ten bedrage van \$ 993.000.

Uit reeds bestaande, dus eertijds door Duitschers afgesloten, licentiecontracten ontving de „Custodian” nog \$ 200.000, terwijl ten slotte een aantal octrooien tegelijk werden overgedragen met in Amerika gelegen bedrijven, die in het bezit waren van vijanden. De waarde dezer octrooien is, bij gebrek aan gegevens, niet te schatten.

In totaal leverde dus het vijandelijk octrooi- en merkenbezit destijds in Amerika een kleine 5 miljoen dollar op.

Dat dit bedrag wel heel erg aan den lagen kant is, is zeker voor een deel toe te schrijven aan het feit, dat de Amerikaansche industrie over het algemeen zeer afkeerig bleek van het overnemen van dit in beslag genomen octrooi- en merkenbezit, daar zij het niet billijk oordeelde de oorlog tusschen de landen als aanleiding te gebruiken om zich bezit van particulieren toe te eigenen.

Dit zelfde argument hoort men ook nu reeds van enkele

Nederlandsche industrieelen, al ligt de situatie hier anders, doordat het thans gaat om het verhalen van de enorme en grotendeels onnoodig en moedwillig door de Duitschers toegebrachte schade. Desondanks oordeelen sommigen, dat deze schade op het Duitse Rijk in zijn geheel, doch niet op de Duitse octrooihouders, d.w.z. een groep Duitse particulieren en fabrieken, verhaald moet worden.

Dit soort opvatting heeft er in Amerika tenslotte toe geleid, dat het bij de „Settlement of War Claims Act” van 1928 werd mogelijk gemaakt de oorspronkelijke houders der in beslag genomen octrooien en merken schadeloos te stellen. 1.069 octrooihouders dienden toen een eisch tot schadeloosstelling in met betrekking tot een kleine 6.000 octrooien. De belangrijkste eisch kwam van „Telefunken”, die voor haar ten deele inderdaad zeer principieele 75 radiooctrooien een schadevergoeding vroeg van \$ 50.000.000, doch slechts \$ 5.000.000 toegewezen kreeg, waarbij nog inbegrepen was de vergoeding voor een in beslag genomen radio zend- en ontvangstation.

Van de 1.069 ingediende eischen om schadeloosstelling werden er 587 afgewezen en 313 Duitse, 138 Oostenrijksche en 31 Hongaarsche toegekend. De 313 Duitse gevallen kregen vergoed \$ 9.079.830 plus \$ 3.405.557,83 rente, dus in totaal \$ 11.485.387,83.

Als men deze bedragen ziet, die de vijandelijke octrooien in een belangrijk en groot industrieland als Amerika opbrachten, zal het duidelijk zijn, dat het vijandelijke octrooi-bezit in het zooveel kleinere en minder industriele Nederland heel wat minder (volgens sommigen nog geen millioen gulden) zal opbrengen.

Waarom is het toe te schrijven, dat deze opbrengst zoo laag geschat dient te worden? Daargelaten de kwestie, of het in beslagnemen van particulier octrooi- en merken-bezit, ook al is dit vijandelijk vermogen, al dan niet sympathiek is, is een andere reden, dat men er met het octrooi alleen nog niet is. Het octrooi is immers slechts een stuk papier, dat de uitvinding min of meer nauwkeurig beschrijft. Om tot praktische toepassing van die uitvinding te komen, komt in den regel heel wat meer kijken en moeten diverse kinderziekten worden doorstaan. Het octrooiwezen vindt juist zijn motiveering in het feit, dat het in de praktijk verwerkelijken van uitvindingen heel wat moeilijkheden met zich brengt, zoodat iemand, die daarvoor tijd en geld over heeft, recht heeft deze kosten terug te verdienen.

De fabrikant, die het vijandelijke octrooi koopt, moet dus zelf de moeilijkheden, die zich bij het in de praktijk brengen onvermijdelijk zullen voordoen, overwinnen, terwijl hij bij den normalen verkoop of licentie van het octrooi geholpen zou zijn door den octrooihouder, door het te zijner beschikking stellen van werkteekeningen, recepten, fabricageknepen, bedrijfservaring, enz.

Dezelfde moeilijkheid, die ik hiervoor bij merken aantipte, dat zelfs een goed merk zonder het fabricage-procédé weinig waarde heeft, doet zich dus ook; zij het in mindere mate, bij octrooien voor ¹⁾.

Een octrooi of merk zonder de kennis van den oorspronkelijken houder is als een étalagedoos; even fraai van uiterlijk als de echte verpakte waar, maar in werkelijkheid leeg en dus vrijwel waardeloos, tenzij men in staat is zelf ook de volle doos te maken.

C. M. R. DAVIDSON.

¹⁾ Zie ook: „Het beheer van Duitse octrooien”, door Mr. Ir. C. J. de Haan in „E.-S. B.” van 11 Oct. 1945.

MONETAIRE PROBLEMEN IN INDIË.

Nu waarschijnlijk zoo langzamerhand in Nederland mededeelingen van allerlei aard omtrent de toestanden in Indonesië binnenkomen, zullen zij, die zich voor dergelijke vraagstukken interesseeren, zich afvragen, hoe de monetaire toestand in dit groote eilandrijk was tijdens de

Japansche bezetting en welke maatregelen tot dusverre genomen werden om tot een meer geordenden toestand op monetair gebied te geraken.

In het onderstaande zal, aan de hand van de betrekkelijk weinige gegevens, die thans bekend zijn, getracht worden eenig inzicht te verschaffen in deze vraagstukken, waarbij speciale aandacht zal worden geschonken aan de problemen van het oogenblik.

Toen in Maart 1942 de val van Java een feit geworden was, waren er behalve de bankbiljetten, uitgegeven door de Javasche Bank, muntbiljetten, van f 1 en f 2,50 in omloop en daarnaast een bedrag aan teeken- en pasmunt. De omloop van bankbiljetten bedroeg per 21 Februari 1942 f 341.000.000, hetgeen belangrijk hooger was dan het gemiddelde der laatste vooroorlogsche jaren. (Ultimo Maart 1940 f 212 miljoen, ultimo Maart 1941 f 230 miljoen, ultimo Maart 1942 f 267 miljoen).

Japansch papiergeld.

Een der eerste daden, van de Japansche bezettingstroepen was te bepalen, dat naast het in omloop zijnde Nederlandsch-Indische geld het door het bezettingsleger uit te geven papiergeld (gunpyo) eveneens als betaalmiddel moest worden aangenomen, waarbij 1 yen gelijk gesteld werd aan f 1.

Dit was echter een voorloopige regeling, want in Maart 1943 werd begonnen met uitgifte van biljetten door de Nanpo Kaihatsu Kinko (Southern Development Company), welke thans feitelijk het eenige soort papiergeld vormt, dat in den geheelen archipel door de bevrijdende troepen werd aangetroffen.

Gelijktijdig werd aan de bevolking bevolen alle door het Nederlandsch-Indische Gouvernement en De Javasche Bank uitgegeven betaalmiddelen zonder vergoeding in te leveren. Dit gebod werd slechts zeer schoorvoetend opgevolgd en toen de bevrijdingstroepen de verschillende gebieden binnentrokken, bleek het, dat nog vrij groote bedragen aan oud Javabankpapier en oude muntbiljetten door de bevolking verstopt waren.

Bleef aanvankelijk de circulatie van het Japansche papier nog binnen betrekkelijk redelijke grenzen, vooral sinds begin 1945 werd een ware lawine van papiergeld over het land uitgestort.

Volgens door de Japanners na de overgave medegedeelde en daarna openbaar gemaakte cijfers, bedroeg de totale uitgifte van het Legerpapiergeld ca. 97 miljoen gulden tot einde Maart 1943. Nadien werd de circulatie van dit papier niet meer uitgebreid, doch werd begonnen met de uitgifte van de Nanpo Kaihatsu Kinko-biljetten.

Van deze biljetten werd in de laatste 8 maanden van 1943, uitgegeven rond 36 miljoen gulden,

in 1944 „ „ 532 „ „ „

in 1945 tot 31 Aug. „ 1.001 „ „ „

Uit deze cijfers blijkt reeds, dat in waarheid van een lawine wordt gesproken, hetgeen nog beter geïllustreerd wordt, indien men de maandcijfers voor 1945 beschouwt. De uitgifte bedroeg in:

Januari	1945	.....	58	miljoen gulden.
Februari	„	.....	58	„ „
Maart	„	.....	81	„ „
April	„	.....	86	„ „
Mei	„	.....	117	„ „
Juni	„	.....	110	„ „
Juli	„	.....	96	„ „
1-20 Aug.	„	.....	173	„ „
21-31 Aug.	„	.....	222	„ „

In totaal was dus per einde Augustus 1945 alleen aan Nanpo Kaihatsu Kinko papier f 1.569 miljoen in omloop gebracht, terwijl daarnaast, zooals reeds gezegd, ook het Legerpapier tot een betrekkelijk gering bedrag was uitgegeven, en bovendien, zij het dan tegen de bevelen der Japanners in, nog een zeker bedrag aan vooroorlogsch

Nederlandsch-Indisch geld door de bevolking was verstoep en onmiddellijk na de overgave van Japan weer openlijk te voorschijn kwam.

Gegevens omtrent het bedrag aan oud Nederlandsch-Indisch geld, dat nog bij de bevolking aanwezig is, alsmede omtrent het bedrag der zich bij de bevolking in omloop bevindende legerbiljetten, staan op dit oogenblik nog niet ter beschikking.

Volledigheidshalve moet nog worden vermeld, dat de door de Japanners verstrekte opgave omtrent de circulatie van Nanpo Kaihatsu Kinko papier ad f 1.569 miljoen de toevoeging bevatte „Java District”. Het schijnt echter, dat deze woorden niet beteekenen, dat genoemd bedrag alleen ten behoeve van Java zou zijn uitgegeven, doch veeleer, dat het „Java-district” de uitgifte voor den geheelen Indischen archipel omvatte.

Uiterlijk der Japansche biljetten.

Het uiterlijk dezer Japansche biljetten is merkwaardig. De druk is niet te slecht, alhoewel noch papier, noch druk-procédé voldoen aan de eischen, welke bij de vervaardiging van waardepapier gesteld moeten worden. Geen der biljetten is genummerd, wel bevatten ze allen een aanduiding, bestaande uit 2 of 3 letters, waarvan één een S is, welke waarschijnlijk het Nederlandsch-Indische gebied aanduidt, daar bijv. alle biljetten, in Ponden of shillings luidende en in Britsch Nieuw Guinea in omloop gebracht, de aanduiding O bevatten.

Uitgegeven werden:

biljetten van	1 ct. tot een waarde van f.	3,7 miljoen
„	5 „ „ „ „	f / 13,5 „
„	10 „ „ „ „	f 31,4 „
„	50 „ „ „ „	f 47,5 „
„	1 gld. „ „ „	f 111,8 „
„	5 „ „ „ „	f 154,9 „
„	10 „ „ „ „	f 810,4 „
„	100 „ „ „ „	f 396,0 „

Deze laatste biljetten van honderd gulden werden eerst sinds begin 1945 in omloop gebracht.

De tekst van de papiertjes van 1, 5 en 10 cts luidt:

De Japansche Regeering
een cent (resp. vijf, tien cent).

Die van de biljetten van f 0,50 en hooger luidt:

De Japansche Regeering
betaalt aan toonder
half gulden (enz.)

Behalve de handteekening, ontbreken ook op alle biljetten de dagteekening. Den laatsten tijd werden geen biljetten van f 0,50 en hooger meer met Nederlandsche tekst uitgegeven, doch luidde het opschrift:

Dai Nippon Teikoku
seihu
satoo roepiah. (enz.)

Verder bevatten alle biljetten van f 0,50 en hooger eenige Japansche letterteekens.

Aanvankelijk leek het, of de bevolking vertrouwen stelde in het door de Japanners in omloop gebrachte papier; althans de koopkracht week niet veel af van die van de oude Nederlandsch-Indische betaalmiddelen. Toen echter de oude betaalmiddelen ingeleverd moesten worden en het Japansche papier in steeds grooter hoeveelheden het land begon te overstroomden, stegen de prijzen in steeds sneller tempo.

Voorbereidende maatregelen der Nederlandsch-Indische Regeering.

Intusschen had de Nederlandsch-Indische Regeering, die door radio en „intelligence” berichten op de hoogte was van den monetair toestand in Indië, maatregelen genomen om zoo snel mogelijk na de bevrijding tot geldzuivering te kunnen geraken. Hiertoe behoorden o.a. het doen vervaardigen van nieuw muntpapier in coupures van 0,5, 1, 2,5, 5, 10, 25, 50 en 100 gulden. Deze biljetten zijn

gedrukt door „The American Banknote Company” en gelijken in uiterlijk eenigszins op het nieuwe in Nederland in omloop gebrachte papier. De hoeveelheid is zoo gesteld, dat zij ruim voldoende moet worden geacht. Daarnaast gaf de Nederlandsch-Indische Regeering opdracht tot het slaan van een groote hoeveelheid teeken- en pasmunt in zilver en koper, in uiterlijk geheel gelijk aan de voor den oorlog in Indië gangbare munten.

Bij alle maatregelen door de Nederlandsch-Indische Regeering genomen, dient men voor oogen te houden, dat tot zeer kort voor de overgave van Japan het zich liet aanzien, dat Indië stap voor stap met de wapenen zou moeten worden bevrijd. Niets deed een zóo snelle en algemeene overgave vermoeden.

Indië is nooit geheel door de Japanners veroverd, met name op de Zuidkust van Nieuw Guinea (Merauke en omliggende gebieden) is de driekleur steeds blijven wapperen. In dit gebied werd dan ook de eerste geldzuivering doorgevoerd, hetgeen niet moeilijk was, doordat uiteraard geen Japansch papier circuleerde. Men wisselde eenvoudig het oude in omloop zijnde bankpapier en muntpapier a pari tegen het nieuwe gouvernementsgeld in.

Anders was de toestand in de met de wapenen bevrijde gebieden, zooals Hollandia, Noemfoor, Biak, Morotai en later Tarakan en Balik Papan. In die plaatsen was Japansch papier tot vrij aanzienlijke bedragen in circulatie. Den binnenrukkenden bevrijdingstroepen (Amerikanen, Engelschen, Australiërs en Nederlandsch-Indische troepen) waren tevoren met het nieuwe gouvernementsgeld voorzien om daarmede bepaalde betalingen voor arbeid en leveranciers te kunnen doen. Ook het onmiddellijk achter de troepen aankomende personeel van het burgerlijk bestuur („Netherlands Indies Civil Administration”, kortweg Nica genaamd) beschikte over het nieuwe geld en betaalde daarmede de ten hare behoefte gepresteerde diensten en geleverde goederen, alsmede de bezoldigingen der nog aanwezige of nieuw aan te stellen landsdienaren. Het Japansche papier werd in deze gebieden onmiddellijk waardeloos verklaard en de inlevering werd voorgeschreven. Ten aanzien van het vroeger gangbare geld (Javabankbiljetten, muntbiljetten en munten) werd bepaald dat het oude papiergeld a pari kon worden ingewisseld, en zijn kracht als wettig betaalmiddel had verloren, terwijl de munten gangbaar bleven.

De situatie na de capitulatie van Japan.

De toestand werd echter, ten aanzien van de overige gebieden, geheel anders, toen medio Augustus de Japanners plotseling tot overgave gedwongen werden. Hier toch had men te doen met een zeer uitgestrekt gebied, verspreid over talloze eilanden, waarin tot dien datum uitsluitend Japansch geld circuleerde. Onmiddellijk het Japansche papier van onwaarde verklaren was niet door te voeren, daar het niet mogelijk was dit omvangrijke gebied direct door geallieerde troepen te bezetten en op de voor Hollandia, Biak, enz. gevolgde wijze het nieuwe geld in omloop te brengen. De bezetting door de geallieerden en het daarbij behorende Nica-personeel, kon slechts geleidelijk gaan en bij het schrijven van dit artikel (medio November) zijn er nog groote deelen van den archipel, waar de geallieerden nog niet zijn geland.

Daarbij kwam nog een niet te verwaarloozen factor. Zelfs daar, waar het mogelijk was binnen niet al te langen tijd geallieerde troepen aan land te zetten, werd in veel gevallen de aanvoer bemoeilijkt door de houding van de Australische „wharfies”, die weigerden onze schepen, met bestemming voor het bevrijde gebied, te laden. Dientengevolge was de geldaanvoer voor een groot deel aangewezen op vervoer door de lucht, hetwelk in verband met de zeer groote gewichten, uiteraard in langzaam tempo kon geschieden. Vooral ten aanzien van de munten, waarvan het gewicht zeer aanzienlijk is, gold dit bezwaar in aanzienlijke mate.

Buitendien bestond het gevaar, dat de Japanners, die op tal van plaatsen nog niet ontwapend waren en in feite nog het gezag bleven uitoefenen tot den aankomst der geallieerden, de vroeger in beslag genomen oude betaalmiddelen ten eigen bate weer in het verkeer zouden brengen. Verder was het vermoeden gerezen, dat de Japanners tijdens den bezettingstijd het zich in de kelders van De Javasche Bank bevindende, onuitgegeven bankpapier, in omloop hadden gebracht.

En ten slotte was er nog de politieke onrust in sommige deelen van den archipel, die tot gevolg had, dat bij de bevolking een zeker wantrouwen ontstond jegens het nieuwe gouvernementsgeld, welk wantrouwen op Java zelfs zoo ver ging, dat het tot heden niet mogelijk bleek het nieuwe geld in omloop te brengen, hetgeen nog verder bemoeilijkt werd door het feit, dat op dit groote eiland de verkeersmiddelen nog steeds niet in handen der geallieerden zijn. En de eerste voorwaarde voor het in omloop brengen van nieuw geld is wel de mogelijkheid, om het te kunnen brengen op alle daarvoor in aanmerking komende plaatsen, tot in de verste hoeken van Java.

Het feit echter, dat Indië bestaat uit een aantal groote eilanden en eilandengroepen, waartusschen het verkeer, vooral in dezen tijd, weinig intensief is, maakte het mogelijk voor de verschillende gebieden verschillende wijzen tot geldzuivering te volgen.

Zoo werd op Timor, dat al vrij vlug door de Australiërs werd bezet, op dezelfde wijze gehandeld als bij de overgave in Hollandia, Biak, Noemfoor enz. had plaats gevonden. M.a.w., het Japansche geld werd waardeloos verklaard en de inlevering werd verplicht gesteld; de oude munten bleven geldig. Javabankpapier en oud muntpapier werd a pari ingewisseld en door de bezettingstroepen werd automatisch het nieuwe gouvernementsgeld in omloop gebracht. De inlevering van het Japansche papier ging zeer vlot. Een ooggetuige schreef, dat bij den intocht der bevrijdende troepen in Koepang de wegen door de bevolking met verscheurd Japansch papier, bij wijze van confetti, bestrooid waren. Op een kort daarna gehouden feest, door het burgerlijk bestuur (Nica) aan de bevolking aangeboden, kwam als glansnummer voor, het openbaar verbranden van f 16 miljoen ingenomen Japansche biljetten.

Niet overal ging het echter van zoo'n leien dakje als op Timor. Men mag daarbij nl. niet uit het oog verliezen, dat het geldverkeer op dit eiland nog steeds vrij primitief en weinig intensief is.

Op Celebes bijv. en op andere eilanden van De Groote Oost, waar het geldverkeer een veel belangrijker plaats in het economisch leven inneemt, zou het geheel van waarde verklaren van het Japansche bankpapier voor vele leden van de bevolking tot groote moeilijkheden en onrechtvaardigheden hebben geleid. Daarbij kwam natuurlijk ook de reeds gesignaleerde moeilijkheid, in sommige gevallen zelfs onmogelijkheid, om bijtijds het nieuwe geld in voldoende mate te doen aanvoeren. Op grond van de koopkracht, die het Japansche papier in dit gebied bleek te bezitten, werd besloten de waarde van het Japansche papier op 3 cts per Japansche gulden vast te stellen, onder aankondiging, dat de inwisseling tegen nieuw gouvernementsgeld op een nader te bepalen tijdstip zou volgen. De vrees voor onregelmatigheden bij de uitgifte van bankbiljetten der Javasche Bank, hiervoor reeds besproken en het gevaar van infiltratie van zoodanig papier uit Japansch bezit, deed de Regeering besluiten, dit geld, wat betreft de coupures boven f 10, zijn kwaliteit van wettig betaalmiddel te ontnemen, tot op een later tijdstip zal worden aangekondigd, op welke wijze inwisseling tegen nieuw gouvernementsgeld zal kunnen geschieden. De bankbiljetten van De Javasche Bank ad f 5,— en f 10,— bleven als wettig betaalmiddel gehandhaafd. Dezelfde maatregelen werden genomen voor de reeds bevrijde gebieden van Borneo.

Op Biliton werd een soortgelijken weg bewandeld, met dien verstande, dat 60 Japansche guldens gelijk gesteld werden met een gouvernementsgulden. Tevens werd op dit eiland de Biliton-Mij. gemachtigd ter voorziening in het gebrek aan pasmunt over te gaan tot de uitgifte van noodgeld.

Weer geheel anders is de toestand te Batavia, de eenige plaats op Java, waar de geallieerden tot op zekere hoogte het heft in handen hebben. De weigering van de bevolking om het nieuwe gouvernementsgeld aan te nemen, gepaard aan de groote moeilijkheden, inzake de verbindingen, hebben ertoe geleid, dat daar thans nog uitsluitend het Japansche papier in omloop is. De prijzen, die voor de nog verkrijgbare artikelen betaald worden, wijzen op een sterke waardevermindering van dit Japansche papier. Om eenige voorbeelden te noemen, een maaltijd bestaande uit nasi goreng plus een koffie-ijs in een behoorlijk Chineesch restaurant, kost thans f 20,—, een fiets van f 1100,— tot f 1700,—, een schrijfmachine (vrijwel nieuw) f 3000,— tot f 5000,—, een flesch slaolie (Delftsche nog) kost f 40,—, een pak van 400 Japansche cigarettten f 60,—, een flesch bier f 60,— enz. De prijzen worden echter met den dag hooger.

Ten einde den militairen en burgerambtenaren in gouvernementdienst in staat te stellen enkele kleinere aankopen te doen, wordt hen een voorschot op hun salaris in Japansch geld verleend, waarvan de verrekening zal plaats vinden, zoodra het mogelijk is een waardeering van het Japansche geld vast te stellen.

Dit alles geldt slechts voor Batavia en Bandoeng; zooals bekend laten de politieke verhoudingen in het overige gebied van Java niet toe reeds thans een bepaalde regeling vast te stellen.

Zooals reeds hiervoor betoogd, is de bezetting van Sumatra voor de geallieerden ternauwernood begonnen, zoodat omtrent de daar getroffen, resp. te treffen maatregelen op monetair gebied, nog niets bericht kan worden. Te zijner tijd zal hierop nader worden teruggekomen.

Ten slotte nog de opmerking, dat het in de bedoeling ligt het nieuwe gouvernementsgeld slechts tijdelijk in circulatie te laten. Zoodra rust en orde in het land zijn weergekeerd en het mogelijk is een algeheel overzicht te verkrijgen van den financieelen toestand in Indië, zal dit nieuwe geld waarschijnlijk weer door bankbiljetten van De Javasche Bank vervangen worden.

J. E. SPINOSA CATTELA.

Batavia, 18 November 1945.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Paul, *Einzig, Currency after the War. The British and American plans.* Uitg. Nicholson & Watson, London.

De schrijver geeft in dit boekje van 150 blz., op zijn bekende duidelijke wijze, een overzicht van de plannen van Keynes en White. Zooals voor ieder verarmd Europeaan begrijpelijk is, heeft hij een uitgesproken voorkeur voor het plan van Keynes, dat hij prijst om zijn originaliteit, diepzinnigheid en andere kwaliteiten; daarvan acht hij de internationale credietcreatie de belangrijkste. Het plan-White daarentegen getuigt volgens den schrijver van weinig verbeeldingskracht, omdat het in wezen niets nieuws geeft.

Ondanks het feit, dat Einzig een groot bewonderaar blijkt van den persoon Keynes, kan men niet zeggen, dat hij de objectiviteit bij zijn verhandeling uit het oog verliest. Hij doet het plan-White volledig recht wedervaren. Duidelijk laat hij uitkomen, dat het Keynes-plan vooral rekening houdt met de Engelsche belangen en het White-plan nog meer rekening houdt met de Amerikaansche belangen. Wat dit betreft, moeten beide plannen eigenlijk een beetje kleinzielig worden genoemd, zooals zij ook blijken te zijn, zoodra de vaststelling der machtsverhoudingen wordt

geanalyseerd. Voor het overige is zulks bijna onvermijdelijk, aangezien beide opstellers rekening blijken te hebben gehouden met het feit, dat hun plan parlementaire goedkeuring zou vereischen.

Behalve de overzichtelijke opstelling der overeenkomsten en verschillen van beide plannen, heeft het boek nog een verdienste; het vestigt de aandacht op het feit, dat het Keynes-plan, wil het succes hebben, ordening van den internationalen handel vereischt, welke slechts mogelijk is na voorafgaande binnenlandsche ordening. Einzig acht het bezwaar hiervan gering, aangezien hij ordening in alle sectoren van het zakenleven vanzelfsprekend acht, omdat hij slechts het alternatief ziet tusschen „planned prosperity or unplanned poverty”. Een waterdichte „exchange control” acht hij daarvoor ook noodzakelijk en zelfs het feit, dat zulks briefcensuur moet inhouden (9 van de 10 gevallen van deviezensmokkel werden gedurende den oorlog door den censor ontdekt), acht hij geen bezwaar. Hij geeft dus blijk de consequenties van internationale ordening goed te beseffen. Behalve, dat men over de wenschelijkheid van de in te voeren maatregelen van meening kan verschillen, kan vastgesteld worden, dat er nog heel wat water door de Hudson moet stroomen voor Amerika zoo diep in den put zal zitten, dat het bereid zal zijn het Keynes-plan met haar consequenties te aanvaarden. Einzig geeft blijk dit zeer goed te beseffen en schroomt daarom niet zijn bezwaren tegen het White-plan scherp te uiten. Hij acht voor Engeland „geen plan” beter dan het White-plan, aangezien Engeland zich volgens hem beter in het Empire kan terugtrekken dan aan Amerikaanschen leiband te gaan loopen. Dat deze meening door de Engelsche Regeering wordt gedeeld, zou men opmaken uit de huidige besprekingen van Halifax en Keynes te Washington. Dat het plan-Keynes overigens een betere basis biedt om een ideaal te bereiken dan het plan-White, is wel zeker, omdat de wereld, die het plan-White voor zegenrijke werking noodig heeft, er niet is en zoodra zij er is, het plan-White kan missen.

Drs. F. R. BOOT.

Prof. Dr. Jacques E. Mertens, „*La naissance et le développement de l'étalon-or*”, 1696—1922. (Presses Universitaires de France, Paris 1944).

Dit boek, uitgegeven door het „Institut de Recherches Economiques” te Leuven, bevat een uitgebreide studie over het ontstaan en de ontwikkeling van de gouden standaard. Nadat in het eerste hoofdstuk een schets is gegeven van object en methode van het onderzoek, worden in de volgende hoofdstukken achtereenvolgens behandeld de problemen, die in het algemeen met de productie van goud en zilver en met de functie van deze beide edele metalen als circulatiemiddel samenhangen, de geboorte van de gouden standaard in Engeland, 1696—1816, de eerste theorieën, zowel bimetalistische als monometalistische, de verdere ontwikkeling van de gouden standaard in andere landen met een daaraan parallel lopende ontwikkeling van verschillende monetaire theorieën; aan de problemen van het zilver als standaardmetaal wordt bij dit alles in ruime mate de aandacht geschonken.

Na deze analyses tracht het laatste hoofdstuk een synthese te geven van de verschillende factoren, zowel economische als ideologische en juridische, welke het ontstaan en de ontwikkeling van de gouden standaard hebben bepaald en beïnvloed. In deze opzet valt een zekere analogie met die van Haberler's „Prosperity and Depression” niet te ontkennen.

In de inleiding van dit boek wordt er uitdrukkelijk op gewezen, dat het onderzoek zich beperkt tot het probleem van de gouden standaard in den strikten zin des woords, d.w.z. het vraagstuk van de keus van het goud als basis voor een werkelijk monetair „systeem”, met uitsluiting van andere edele metalen. Ter completering zou in feite nodig zijn een bestudering van twee verdere vraagstukken,

nl. het probleem van de metaaldékking der circulatiebanken (Banking Principle versus Currency Theory!) en het probleem van de credietpolitiek der centrale banken, of wel van de disconto-techniek en de modernere vormen van credietpolitiek, die in de plaats hiervan zijn getreden.

Zeer bruikbaar zijn de aan het boek toegevoegde uitgebreide literatuur-lijst, die liefst 35 pagina's beslaat, en de vele tabellen en grafieken, die vooral den historicus belang zullen inboezemen; zo wordt in de tabellen 33 en 34 een overzicht gegeven van de goud- en zilverproductie van het jaar 1493 af.

Voor het overige is men geneigd zich af te vragen, wat het nut is van een zo ver teruggaand en een zo gedetailleerd onderzoek als dit boek tracht te geven. Toch, ook al behoort de gouden standaard, naar het schijnt, als algemeen aanvaard monetair systeem tot het verleden, is een dergelijke studie niet van belang ontbloot. Nu de Tweede Wereldoorlog ten einde is, vragen niet alleen wederopbouwproblemen van internen aard de aandacht, maar vooral ook het herstel van gezonde internationale monetaire verhoudingen vormt een probleem van eminent belang. Een studie van wat het verleden in dit opzicht geboden heeft kan bij de oplossing van dit probleem nuttige diensten bewijzen. Een analyse van de ervaringen, opgedaan sinds 1914—1918, wordt in het boek van Prof. Mertens echter node gemist.

Rationnement alimentaire et ravitaillement 1943-1944, Département économique, financier et du Transit, Société des Nations, Genève 1944.

Een onderzoek naar de hoogte, de samenstelling en de voedingswaarde van de officieel vastgestelde voedingsmiddelenrantsoenen tegen het einde van 1943 in Europa en elders, met daarop aansluitend een overzicht van de gezondheidstoestand in Europa op genoemd tijdstip en van de productie van voedingsmiddelen in verschillende delen van de wereld gedurende de eerste oorlogsjaren.

Het eerste hoofdstuk van dit rapport, dat de in den herfst van 1943 in verschillende landen geldende levensmiddelenrantsoenen tot in bijzonderheden analyseert, bevat een uitgebreid cijfermateriaal, dat zeer bruikbaar is voor een vergelijking van de mate, waarin de levensmiddelenvoorziening in die landen den invloed van den oorlog heeft ondergaan. Deze vergelijking valt, zooals te verwachten is, sterk ten gunste van de geallieerde en neutrale landen uit. Hoofdstuk II bevat gegevens omtrent den invloed van den oorlog op de gezondheidstoestand in diverse landen; ziekte-, geboorte- en sterftecijfers worden aan een kort onderzoek onderworpen. Het laatste hoofdstuk behandelt de ontwikkeling van de landbouwproductie in verschillende delen van de wereld tijdens den oorlog.

Het onderzoek is afgesloten in Maart 1944. Een voortzetting ervan, waarin met name aan de gevolgen van de „hongerwinter” 1944/'45 aandacht wordt geschonken, moet van groot belang worden geacht.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De noteringen op de geldmarkt vertoonen practisch geen verschillen met die, welke in het voorafgaande overzicht werden vermeld. Driemaansch papier werd aangeboden tegen $1\frac{11}{16}$ pCt., viermaansch papier tegen $1\frac{3}{4}$ pCt., terwijl vijf- en zesmaansch promessen tegen resp. $1\frac{3}{4}$ pCt. en $1\frac{7}{8}$ pCt. verkrijgbaar waren. Ook bij de langere termijnen treden geen merkbare verschillen in de disconto's aan het licht; schatkistpromessen met een looptijd van negen maanden werden bijv. aangeboden tegen 2 pCt. Callgeld noteerde 1 pCt. met een duidelijk waarneembare tendens tot koersstijging. Het beeld van de geldmarkt vertoont nog steeds een grootere schaarschte aan geld, dan men tot voor korten tijd gewend was. Een geringe

verbetering is hierin echter gekomen, getuige de vermindering van den post Beleeningen op den weekstaat van De Nederlandsche Bank per 26 November jl., met niet minder dan f 18 millioen, in vergelijking met de voorafgaande weekbalans. Hieraan is o.a. het feit niet vreemd, dat een gedeelte van de houders van schatkistpapier hun tot verval komende promessen niet weder beleggen in nieuw papier. Dit verschijnsel kan vrij groote vormen aannemen, zooals blijkt uit den per 15 November 1945 gepubliceerden Stand van 's Rijks Kas, welke aangaf, dat het totale uitstaande bedrag aan schatkistpromessen in één week tijds met f 70 millioen was verminderd.

Het saldo van de Schatkist bij De Nederlandsche Bank nam in de afgelopen week nog toe met f 30 millioen, waardoor het totaal bedrag steeg tot f 2.490 millioen. De financieele positie van het Rijk is dus oogenschijnlijk zeer sterk. Toch dient men hierbij de bijzondere omstandigheden niet uit het oog te verliezen, welke tot dit resultaat bijdragen. In de eerste plaats vormen de verplichte zekerheidsstellingen een belangrijke bron van inkomen voor het Rijk, terwijl in de tweede plaats de in het buitenland opgenomen credieten de positie van de Schatkist binnenslands versterken met den verkoopprijs der ingevoerde goederen. Weliswaar legt de Staat hierop een zeer omvangrijk bedrag aan subsidies toe, zoodat per saldo de schuldpositie van het Rijk slechter wordt. Maar in 'het binnenland ziet men hiervan aanvankelijk slechts het tegendeel. Eventuele tekorten van de overheidshuishouding — en den stelligen indruk ontstaat, dat deze zeer omvangrijk zijn — treden door de genoemde bijzondere omstandigheden thans niet aan het licht, maar het is duidelijk, dat deze bronnen van inkomen na betrekkelijk korten tijd zullen opdrogen. Daar komt nog dit bij, dat de betalingen aan het Rijk uit hoofde van de bovengenoemde oorzaken voor een belangrijk gedeelte uit geblokkeerde tegoeden geschieden, terwijl de betalingen van het Rijk waarschijnlijk grootendeels in giraal- of vrij geld plaatsvinden. Een spoedige saneering der overheidsfinanciën, waardoor de uitgaven van het Rijk worden gedekt met aan het publiek onttrokken geldmiddelen, is dus wel een dringend vereischte.

De bankbiljettencirculatie vertoonde een sterke toename, nl. met f 69 millioen. Ook hier wreekt zich het gebrek aan statistisch materiaal, evenals bij het voorafgaande onderwerp, zoodat een inzicht in de veranderingen der totale geldcirculatie niet is te verkrijgen.

Voor de komende effectenregistratie zijn thans nieuwe regelen vastgesteld, welke aan de praktische moeilijkheden der vorige regeling trachten tegemoet te komen. Voor een spoedige hervatting van den beurshandel, zij het op beperkte schaal, schijnen mogelijkheden aanwezig te zijn. Vooral de te verwachten koersvorming geeft aanleiding tot allerlei bespiegelingen, waarbij den omvang en de wijze van vaststelling der vermogensaanwasbelasting en vermogensheffing belangrijke elementen van onzekerheid bieden.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

BOEKEN.

Economic, Financial and Transit Department. *The league of nations reconstruction schemes in the interwar period.* Official No.: C. 59. M. 59. 1945. II. A. (F. 1696 (1)). Geneva, July 1945.

Economic, Financial and Transit Department. *Agricultural production in continental Europe during the 1914-18 war and the reconstruction period.* League of nations, Geneva, 1943. Series of League of Nations Publications II. Economic and Financial 1943. II. A. 7.

BROCHURES.

Nederlandsch Instituut voor Efficiency, Amsterdam. *Enkele problemen van centrale planning*, door Prof. J. Tinbergen. Publicatie nr. 247. 1945, 14 pag.

Nederlandsch Instituut voor Efficiency, Amsterdam. *Progress of scientific management in Great Britain during the war*, door H. Ward, M. Sc., F.R.I.C., F.C.I.S. Publicatie nr. 240, 8 pag.

Nederlandsch Instituut voor Efficiency, Amsterdam. *Grondslagen van het systeem van variabele kostenbudgetteering*, door Drs. A. M. Groot. Publicatie nr. 241, 1945, 22 pag.

Nederlandsch Instituut voor Efficiency, Amsterdam. *Significant developments in personnel management during the war*, door G. R. Moxon. Publicatie nr. 242, 1945, 8 pag.

Nederlandsch Instituut voor Efficiency, Amsterdam. *Werkclassificatie*, door Ir. J. M. Matthijssen. Publicatie nr. 243. 1945, 70 pag.

Nederlandsch Instituut voor Documentatie en registratuur. *Documentatie in het natuurwetenschappelijk onderzoek en voorstellen tot coördinatie daarvan*, door Dr. W. W. Varossieau. Publicatie nr. 244. 1945, 26 pag.

Nederlandsch Instituut voor Efficiency, Amsterdam. *Enkele theoretische beschouwingen over marktanalytische problemen*, door H. Th. Vreede. Publicatie nr. 245. 1945, 35 pag.

D. W. Brand's *Guids voor Amerikaansche fondsen*. No. 4, dd. 27 October 1945. — No. 5 d.d. 3 November 1945. (Bevat een korte beschouwing over onze beleggingen in het buitenland).

Fiscal Committee. *Model Bilateral Conventions for the Prevention of International Double Taxation and Fiscal Evasion*. Second regional tax conference Mexico, D. F., July 1943. League of nations, Geneva. 1945.

De organisatie van het bedrijfsleven door Mr. J. P. Barth. Uitg. J. M. Meulenhoff, Amsterdam. Mei 1945. 67 pag.

Economic conditions, governmental finance, United States securities. 1944. The National City Bank of New York. 143 pag.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK. (Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnent. wissels open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opesch. schulden
26 Nov. '45	5.248.240	191.483	5.512.615	5.030.316
19 " '45	5.234.643	211.895	5.519.432	5.037.161
12 " '45	5.233.086	196.465	5.502.773	5.020.660
5 " '45	5.232.604	178.955	5.484.781	5.002.686
29 Oct. '45	5.222.334	183.232	5.481.388	4.999.382
22 " '45	5.222.523	179.553	5.477.897	4.995.907
15 " '45	5.212.597	183.536	5.471.955	4.990.119
8 " '45	5.214.825	189.471	5.480.118	4.998.428
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/G	Bankassig-natiën en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatkist-papier rechtstr. ondergebracht
26 Nov. '45	1.450.557 ²⁾	3.579.734	150.054	C2.595.138	—
19 " '45	1.405.748 ²⁾	3.631.388	150.027	C2.565.344	—
12 " '45	1.375.206 ²⁾	3.645.426	149.897	C2.592.020	—
5 " '45	1.351.016	3.651.661	149.859	C2.513.999	—
29 Oct. '45	1.311.581	3.687.796	149.775	C2.560.265	—
22 " '45	1.297.569	3.698.327	149.764	C2.492.804	—
15 " '45	1.330.770	3.659.344	149.594	C2.067.338	—
8 " '45	1.252.976	3.745.447	149.393	C1.790.893	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C. 22.962	—

¹⁾ De posten „Correspondenten in het buitenland“ en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)“, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen“, zijn van 5 Juli 1943 af opgenomen onder de buitenlandsche portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen“.

²⁾ waarvan nieuwe uitgifte f 890.388.

³⁾ „ „ „ „ f 942.312.

⁴⁾ „ „ „ „ f 1.010.742.

NATIONALE BANK VAN BELGIË.
(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Totaal van den goudvoorraad ¹⁾	Buitenlandsche deviezen	Papier België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt	Vorderingen op den Staat
22 Nov. 1945	31.166	4.770	551	231	284	44.812
15 " 1945	31.166	5.180	280	225	260	47.922
7 " 1945	31.166	4.983	274	213	237	47.502
30 Oct. 1945	30.603	5.478	260	248	237	47.017
25 " 1945	30.604	5.305	254	197	237	46.342
18 " 1945	30.605	5.268	377	228	224	46.684
11 " 1945	30.717	5.140	375	282	213	46.165

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa ¹⁾	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi van de Schatkist	van van anderen	Besluitwet van 6 Oct. '44 ²⁾
22 Nov. 1945	653	147.457	66.413	8	3.170	62.246
15 " 1945	653	149.624	66.874	3	4.554	62.577
7 " 1945	653	149.971	67.230	6	4.375	62.745
30 Oct. 1945	653	149.431	66.449	6	4.503	62.860
25 " 1945	653	148.522	65.924	4	4.061	62.921
18 " 1945	653	148.967	65.991	6	4.367	62.993
11 " 1945	653	148.468	65.996	5	3.797	63.061

¹⁾ Waarvan! 10.493 miljoen francs onbeschikbaar goudsaldo na herwaardering van den goudvoorraad. (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).

²⁾ Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen francs.

³⁾ Deze post omvat: oude biljetten en rekeningen-courant op de Bank, overgeboekt en over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

PUBLICATIES VAN HET N.E.I.

Pels, Dr. P. S., Een economisch-statistisch onderzoek naar de chemische industrie in Nederland. (f 3,65, ledenprijs f 2,75).

Djojohadikoesoemo, R. M. Dr. Soemitro, Het volkscredietwezen in de depressie. (f 5,50, ledenprijs f 4,10).

Buning, Dr. J. R. A., De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland. (f 3,65, ledenprijs f 2,75).

Schut, M. J., Tinrestrictie en tinprijs. (f 1,55, ledenprijs f 1,10).

Winsemius, Dr. A., Economische aspecten der internationale migratie. (f 2,10, ledenprijs f 1,50).

Koopmans, Dr. T., Tanker freight rates and tankship building. (f 3,15 geb., f 2,10 ingen.; ledenprijs f 2,25 geb., f 1,50 ingen.).

VAN DIJK & Co.

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Comissionnaires in Effecten
Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631
Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

Verschenen het hoogst actueele werk:

The Seat of Authority

A comparative analysis of the relations between the legislative power and the executive power in the British constitutional system and the American Federal Constitution. Proefschrift van

Mr. Joh. van der Meulen

Prijs f 8.50

Levering door tusschenkomst van Uw boekhandel.

Uitgave van **H. A. M. Roelants, Schiedam**

Vacatures

Bureau van Bedrijfsorganisaties te 's-Gravenhage zoekt tegen 1 Januari a.s.

Jong Econoom

voor de functie van medewerker van den Secretaris. Brieven met uitvoerige inlichtingen omtrent leeftijd, opleiding, godsdienst, verlangd salaris, enz. in te zenden onder no. 299, bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

VAN WOENSEL'S SCHOENMAGAZIJNEN vragen voor hare bedrijfsorganisatie in de functie van leider van de administratieve organisatie een

Drs. Economie of Accountant (N. I. v. A.)

Het accent valt meer op „organisatie” dan op „administratie”. De candidaat moet de Directie assisteeren bij de voorbereiding van de „planning” van inkoop, verkoop en andere afdelingen en haar regelmatig op de hoogte houden van de resultaten van „uitvoering”.

Hij zal derhalve aanleg en belangstelling dienen te hebben voor de bedrijfs-economische vraagstukken en vooral de ambitie om op dit terrein bij voortdurende werkzaam te zijn. In voorkomende gevallen moet deze functionaris de Directie tijdelijk kunnen vervangen.

Behalve commercieel inzicht zal hij ook enkele karaktereigenschappen moeten bezitten, die hem daarvoor geschikt maken, zoals initiatief, tact om met menschen om te gaan, leidend en organiserend vermogen en een zelfstandig kritisch oordeel omtrent den koers van het te voeren beleid. Zeer goede verantwoordelijke positie. Uitsluitend R. K. gegadigden met ervaring in het bedrijfsleven richten hunne uitvoerige schriftelijke sollicitaties met foto aan van Woensel's Schoenmagazijnen, Schoolstraat 19, Den Haag.

LEVENSPPOSITIE

Institutioneele belegger zoekt

all-round kracht

voor de verzorging en de uitbreiding van de hypotheekportefeuille en het bezit aan onroerende goederen.

Voor de vervulling dezer functie, die een groote mate van zelfstandigheid medebrengt, zijn technische bekwaamheid, alsmede een commercieele inslag onontbeerlijk.

Leeftijd bij voorkeur niet beneden 35 jaar. Academische vorming strekt tot aanbeveling. Gegadigden gelieven hunne sollicitaties, die zeer vertrouwelijk zullen worden behandeld, in te zenden onder no. 302, bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN

Voor de Afdeling Personeelzaken en Sociale Aangelegenheden te Utrecht wordt gevraagd

een Sociograaf

of

Jurist met

belangstelling op sociaal terrein

Eenige ervaring gewenscht. Indienstreding zoo spoedig mogelijk. Brieven met volledige inlichtingen aan den Algemeenen Dienst, 2e Afdeling te Utrecht.

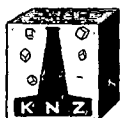
Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

HAV BANK - SCHIEDAM

Levensverzekering en Lijfrente

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo • Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

De Aanvullende Brandpolis

van

De „Assumij” van 1896 N.O.
's-Gravenhage

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij

H. A. M. Roelants
Schiedam

UW TOEKOMST IS VEILIG met een polis van de

ALGEMEENE FRIESCHE
LEVENSVZERKERING MIJ.

of de

GROOT-NOORDHOLLANDSCHE
VAN 1845

LEEUWARDEN (Burmanichuis) AMSTERDAM (v. Brienenhuis)

„t Glas levert Pieterman”

ook voor technische doeleinden

PATRIJSPOORTGLAZEN • TELEGRAAFPLATEN
MANOMETERGLAZEN • PEILGLAZEN • OLIEGLAZEN
REFLEXGLAZEN • WATERMETERGLAZEN ENZ.

Glasindustrie

Pieterman^{n.v.}

WESTVEST 17 • SCHIEDAM • TELEFOON 69269

KOFFIE

VAN NELLE

ROTTERDAM

THEE

GRAANFACTORY

EXPEDITIE

BEVRACHTING

OP- EN OVERSLAG

LADING-CONTROLE

BEMONSTERING

Petersonⁿ
HAVENBEDRIJF

ROTTERDAM

TELEF. 72872

POSTBUS 893

STANDARD
AMERIKAANSCH
PETROLEUM CIE.

GEBOUW PETROEA
's-GRAVENHAGE

VAN GEND & LOOS

verzending van alle goederen naar alle
bestemmingen in binnen- en buitenland

carbon

GAAT VEÉL
LANGER MEE

Alle correspondentie betreffende advertenties, gelieve U te richten aan Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants,
Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6)

Druk Roelants, Schiedam.